

ТЕХНОЛОГИК ТАЪЛИМ ЖАРАЁНЛАРИНИ ТАШКИЛ ЭТИШ ВА БОШҚАРИШ МЕХАНИЗМИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШНИНГ ИЛМИЙ-МЕТОДИК АСОСЛАРИ

Аҳмедов Муҳаммаджон Мамадалиевич

Фар ДУ Технологик таълим кафедраси доценти, техника фанлари номзоди.

Тешабоев Зикрилло Абдуллаевич

ФВХТХҚТМОХМ Редагогика ва психология кафедраси ўқитувчиси

Хожикаримова Гуласал Тожиқаримовна

Фар ДУ Технологик таълим кафедраси ўқитувчиси.

Рўзиматова Сабохон Муҳаммаджоновна

Фар ДУ Технологик таълим кафедраси ўқитувчиси.

АННОТАЦИЯ

Мақолада технологик жараёнларни ташкил этиш ва бошқарув фаолияти меҳанизмини такомиллаштиришнинг илмий–методик асослари ҳақида маълумотлар берилган, шунингдек, ҳеч бир мамлакатнинг таълим тизимида олий маълумот берувчи раҳбар ҳодим тайёрловчи таълим муассасаси мавжуд эмаслиги ҳақида ва бу каби мутахассисларнинг таълим-тарбия жараёнини ташкил этишда муҳим омил эканлиги ва аҳамияти ҳақида фикр юритилган

Калит сўзлар: таълим-тарбия жараёни, технологик жараён, бошқарув меҳанизми, бошқарув компетентлиги, бошқарув фаолияти.

АННОТАЦИЯ

В статье приведены сведения о научно-методических основах организации технологических процессов и совершенствовании механизма управленческой деятельности, а также о том, что в системе образования Российской Федерации отсутствует образовательное учреждение, готовящее менеджеров, дающих высшую информацию. любой страны, и что такие специалисты являются важным фактором в организации образовательного процесса и обсуждается важность

Ключевые слова: образовательный процесс, технологический процесс, механизм управления, управленческая компетенция, управленческая деятельность.

КИРИШ

Жаҳон ҳамжамиятининг асосий мақсади баркамол авлодни тарбиялаш, таълим тизимини янада ривожлантиришда ўқитувчининг дарс жараёнидаги бошқарув фаолияти компетентлиги даражаси нуқтаи назаридан ёндашиш

зарурати туғилмоқда. Бу эса умумий ўрта таълим мактаби ўқитувчисидан янада юксак масъулият, ўз устида мустақил ишлаши, доимий малакасини ошириб бориши ва бошқариш механизмини такомиллаштиришнинг илмий-методик асосларини ишлаб чиқиши омилларни излаб топиш долзарб муаммоларнинг сараси ҳисобланади.

Мамлакатимизда амалга оширилаётган ислохатлардан кўзланган мақсадга эришишда Кадрлар тайёрлаш миллий моделининг таркибий қисми Кадрларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш тизимининг самарадорлигини замонавий талаблар асосида ошириб бориш вазифалари қўйилмоқда ва бу вазифаларни ижросини таъминлаш ҳукуматнинг меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатларида ўз аксини топган [1-6].

Жумладан, умумий ўрта таълим мактабларида технология фанида технологик таълим жараёнларини ташкил этиш ва бошқарув фаолияти компетентлиги даражасини ошириш ва кўникмаларини шакллантириш билан боғлиқ илмий изланишлар жаҳоннинг етакчи илмий марказлари ва олий таълим муассасаларида, жумладан Лондон университети қошидаги Таълим институти (Англия), Калифорния ва Огая университетлари (АҚШ), Вуллонгонг университети (Австралия), Токио педагогика университети (Япония), Москва давлат университети бошқарув кадрларни тайёрлаш ўқув-илмий марказида олиб борилмоқда.

МУҲОКАМА ВА НАТИЖАЛАР

Дунё ҳамжамиятида акс этаётган маънавий-маърифий ва ижтимоий-сиёсий жараёнларнинг контекстида (манзарасида) акс этиши орқали юзага келадиган коммуникатив муносабатлар, ахборотларни узатиш ва қабул қилиш ҳамда уни қайта ишлаш билан ундан маълум мақсадларда фойдаланиш орқали инсон омили билан боғлиқ бўлган масалаларнинг илмий-назарий ечимлари аниқланмоқда. Шунингдек, мамлакатимизнинг олий таълим тизимида профессор-ўқитувчиларнинг педагогик маҳоратини ошириш орқали олий таълим муассасаларида сифатни таъминлаш механизми яратилган Бош илмий методик марказ(БИИМ), Ўзбекистон.

Ҳозирги кунда айрим мамлакатларда жумладан, Москва давлат университети қошида бошқарув кадрларни тайёрлаш ўқув-илмий маркази фаолият кўрсатяпти, мамлакатимизда эса олий таълим тизимида профессор-ўқитувчиларнинг педагогик маҳоратини ошириш орқали олий таълим муассасаларида сифатни таъминлаш механизми яратилган.

Лекин, ҳеч бир мамлакатнинг таълим тизимида олий маълумот берувчи раҳбар ҳодим тайёрловчи таълим муассасаси мавжуд эмас. Мутахассис ҳодимнинг раҳбарлик салоҳияти ўзининг иш фаолияти жараёнида жамоада шаклланиб боради. Шу боис сўнги йилларда фан ўқитувчиси бошқарув фаолиятининг компетентлик даражасини янада юксалтириш муаммосини малака ошириш тизими орқали амалга оширишга алоҳида эътибор қаратилмоқда. Ушбу муаммони бартараф этишда ўқитувчилардан юксак касбий салоҳият, педагогик маҳорат ва инсоний фазилатларга эга бўлиш талаб этилади. Ўқитувчиларни малака ошириш жараёнида бошқарув фаолияти компетентлиги даражасини ошириш ва кўникмаларини шакллантириш юзасидан олиб борилган илмий тадқиқотларида бир қатор илмий натижалар олинган[7-9].

Юқорида таъкидлаб ўтганимиздек, таълим тизимида ҳам раҳбарлар тайёрлайдиган олий даргоҳ йўқ, натижада кечаги ўқитувчи бугун мактаб директори, кейинчалик эса туман, шаҳар ҳалқ таълими бўлими мудири каби лавозимларни эгаллаши мумкин, лекин, унда фақатгина ўзидан олдинги ишлаган раҳбарлар фаолияти бўйича таъсуротга эга бўладилар ҳолос.

Бундай ҳолатларда малака ошириш жараёнида ўқитувчининг раҳбарлик фаолиятини шаклланиши муҳим аҳамият касб этади, айрим ҳолатларда фикрлаш ва дунёқарашларнинг ўзгариши, тинглашни ўрганиш, муаммоларнинг мазмун-моҳиятини тушина билиши, фикрларга муносабат билдириши, қарор қабул қилишдаги шахсий муносабатлар мустаҳкамланади ва иккиланиш ҳолатлари чекинади.

Аслида ўқитувчининг бошқарув фаолияти дарс жараёнида ва мазкур гуруҳга раҳбарлик жараёнидан бошланади. Ушбу жараёнда ўқитувчининг бошқарув фаолияти юзасидан дастлабки кўнималар шакллана бошлайди.

Маълумки, малака ошириш тизимида фан ўқитувчиси - тингловчи ўз мутахассислиги йўналишидан ташқари педагогика, психология, ижтимоий-гуманитар ва бошқарув назариясига оид фанларни тинглайди, ҳамда сўнги йилларда фан ва техника янгиликларидан ҳабардор бўлади. Шу тариқа ўқитувчи фан ўқитувчиси ва синф раҳбари сифатида маълум даражада маълумотларга эга бўлади, шунингдек, тингловчида ўқитишга бўлган масъулият ва жавобгарлик ҳисси ортади. Бу эса ўқитувчининг раҳбарлик фаолияти компетентлигини янада ривожланишида асосий омил сифатида ҳизмат қилади.

Юқорида баён этилган фикрлар асосида технологик таълим жараёнларини ташкил этишда ўқитувчининг бошқарув фаолиятини такомиллаштириш, яъни технология фани ўқитувчисининг компетентлилик даражасини янада ривожлантириш масалаларини ўрганиш ва таҳлил этиш мақсад қилиб олинди.

Ушбу муаммони ечимини аниқлашда фан ўқитувчисидан технологик таълим жараёнларини ташкил этиш ва бошқариш механизмининг такомиллаштиришнинг қуйидаги илмий-методик асосларини билишини тақозо этади:

- замонавий билимга эга ўқитувчи таълим жараёни самарадорлигига салбий таъсир этувчи унсурларни билиши ва уларни бартараф этиш йўллари аниқлай олиши;
- ҳар бир фанга тегишли модулларни интеграциялаш ва уларнинг ўзига ҳос хусусиятларини билиши;
- ўқувчилар билим даражасини ошириш ва таълим муассасаси таълим-тарбия самарадорлигини янада юқори даражага кўтаришда ўқувчиларнинг таянч компетенциялари ва фанга оид умумий компетенцияларнинг мазмун-моҳиятини билиши;
- ўқитувчининг хусусий ва касбий компетенцияларини билиши ва уни дарс жараёнида тадбиқ этишни билиши зарур.

Мазкур муаммоларни ижобий ечимини топишда технологик таълим жараёнларини ташкил этишда, ўқитувчининг дарс жараёнини бошқариш фаолияти ва касбий компетентлилик даражасига боғлиқ. Шу билан бирга ўқитувчилардан ўз фанини билиш салоҳияти, ижодкорлиги ва педагогик маҳоратга эга бўлиши талаб этилади. Шунингдек, дарс мавзусини баён этишда инновацион ёндашувларга асосланиши, педагогик ва психологик сифатларга эга бўлиши, шунингдек, замонавий талаблар асосида ўқувчилар гуруҳи фаолиятини бошқариш компетентлиги даражасини юқори бўлишини бир қатор олимлар томонидан ўрганилган[10-12].

Узлуксиз таълим тизимининг муҳим босқичларидан бири сифатида умумий ўрта таълим муассасалари (УЎТМ)да таълим ва тарбия жараёнлари, жумладан, технологик жараёнларни ташкил этиш ва бошқариш механизмининг такомиллаштириш қуйидаги тамойилларга мувофиқ ташкил этилишининг ўзига ҳос хусусиятига ва амалий аҳамиятга эга. Улар қуйидагилар:

- давлат таълим стандартлари талабларининг бажарилиши мажбурийлиги;

- ўқувчиларда фан асослари бўйича тизимли билим, кўникма ва малакаларни шакллантиришнинг муҳимлиги бўйича шахсий тушунчалар ва эҳтиёжларни ривожлантиришнинг зарурати;
- таълим ва тарбия жараёнларини ташкил этиш ва мувофиқлаштиришда узлуксизлик ва узвийликни таъминлаш;
- таълим-тарбия жараёнларида тизимли, корпоратив, вазиятли, рефлексив, табақалашган ва инновацион ёндашув технологияларини татбиқ этиш асосида барча учун қулай таълимий муҳитни шакллантириш;
- таълим ва тарбия жараёнлари иштирокчиларининг мазкур жараён субъектлари сифатида фаолият кўрсатиши зарурати, яъни таълим ва тарбия жараёнларида субъект-субъект муносабатларининг қарор топиши;
- таълим ва тарбия жараёнлари субъектлари фаолиятининг мақсадга йўналтирилганлиги, изчиллиги ва ўзаро боғлиқлиги;
- таълим ва тарбия жараёнлари ўзаро боғлиқ ва алоқадор бўлган компонентлар мажмуи эканлиги;
- ҳаракатланиш ва ривожланишга хизмат қилувчи ички ва ташқи омилларнинг ўзаро бирлиги;
- таълим ва тарбия жараёнлари яхлит тизим сифатида ташқи муҳит ва бошқа тизимлар билан ўзаро таъсир этиш хусусиятларига эга эканлиги.

Мазкур тамойилларнинг мазмун-моҳияти, аҳамияти, уларга амал қилиш зарурияти технологик таълим жараёнларини ташкил этиш ва мувофиқлаштиришдан иборат кўзланаётган мақсаднинг стратегик аҳамият эга эканлигини ифодалайди. Бу вазифаларни амалга оширишдан кўзланаётган умумий мақсад ҳар бир вазифани алоҳида амалга оширишнинг мазмун-моҳиятан бир-бири билан узвий боғлиқ бўлган стратегик режалар тизими сифатида ифодалайди. Умумий мақсадга эришиш йўналишларида белгиланган вазифаларни амалга ошириш жараёнларининг тизимга хос хусусиятлар касб этиши, технологик таълим жараёнларни ўзаро боғлиқ ҳамда алоқадор тарзда ташкил этиш заруратини ўзида намоён этади.

Юқоридаги фикрлар технологик таълим жараёнларини ташкил этиш жараёни учун ҳам бевосита алоқадор. Шундай экан, ўзаро таъсир кўрсатувчи таркибий қисмларнинг алоқадорлиги ва узвий боғлиқлиги, яъни ташкил этувчи қисмларнинг бирлиги таълим ва тарбия жараёнларининг тизимга хос хусусиятларидан бири бўлиб, яхлитликни ифодалайди деб айтиш мумкин.

Тизимга хос хусусиятларга эга бўлган тарбия – ўзини ўзи тарбия, маълумот – мустақил маълумот, таълим – мустақил таълим, ривожланиш ва

тарбиявий муносабатлар тушунчалари бир-бирини тўлдирувчи ҳамда бири иккинчисининг, иккинчиси учинчисининг таъминловчиси сифатида шахсининг ривожланиши ҳамда шахсий қобилиятларини шакллантириш учун хизмат қилади [13,14].

Юқорида келтирилган фикрлар, ўқувчи шахсининг ривожланишида унинг фаоллиги, мустақил фикрлаши, мустақил фаолияти, яъни мустақил таълим ва мустақил маълумотлар олиши ҳамда ўзини ўзи тарбиялашга хизмат қилувчи жараёнлар муҳим аҳамиятга эга ва технологик таълим жараёнларини ташкил этишнинг ўзаро боғлиқлиги ҳамда алоқадорлиги яхлит тизим эканлигини ифодалайди.

ХУЛОСА

Хулоса қилиб шуни таклиф этиш мумкинки, технология фанида технологик таълим жараёнларини ташкил этишда ўқитувчининг бошқарув фаолиятини шакллантиришнинг натижавийлигига алоҳида эътибор қаратилиши, ўқитувчининг бошқарув фаолияти компетентлиги даражаси нуқтаи назаридан ёндашиши, таълимнинг сифати ва самарадорлиги кўрсаткичини илмий жиҳатдан кафолатловчи асосий таклифларни ишлаб чиқиш малакасига эга бўлиши, раҳбар ходимларни тайёрлашда фан ўқитувчисининг илмий салоҳияти, педагогик маҳорати ва методик қобилиятини эътиборга олиш муҳим омил вазифасини бажаради ва технологик таълим жараёнларини ташкил этиш ва бошқариш механизмини такомиллаштиришнинг илмий-методик асослари сифатида эътироф этилган.

REFERENCES

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 5 сентябрдаги “Халқ таълими тизимида бошқарувнинг янги тамойилларини жорий этиш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-3931-сон Қарори.
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида”ги ПФ-4947-сон Фармони.
3. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 5 сентябрдаги “Халқ таълими таълимини бошқариш тизimini такомиллаштириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПФ-5538-сон Фармони.
4. Йўлдошев Х.Қ. Таълим йўналишида малака ошириш тизimini такомиллаштириш омиллари // Халқ таълими журнали, 2006. –№1. –7-11-б.;

5. Джураев Р.Х., Турғунов С.Т. Таълим менежменти. Тошкент: Voris–Nashriyot., 2012. –167 б.
6. Аҳмедова Н.Қ. Умумий ўрта таълим мактаблари раҳбарлари бошқарув фаолияти самарадорлигини оширишнинг назарияси ва амалиёти: Монография. –Тошкент: Фан, 2013. – 109 б.
7. Мирқосимов М. Мактабни бошқаришнинг назарий ва педагогик асослари. –Тошкент: Ўқитувчи, 1995. –159 б.
8. М.Аҳмедов, И.Солижонов, Н.Носиров. //Роль компетенций в создании инновационной среды обучения. Мировая общественная наука. Научно-практический журнал. Москва. № 3. 2018 г.
9. М.Аҳмедов, З.Тешабоев, Г.Хожикаримова. Міжнародний науний журнал “Грааль науки” № 4 Травень, 9 апрель 2021 Италия (Венеция). С. 475-477.
10. Axmedov M.M., Teshaboev Z.A., Xojikarimova G.T. Ta’lim tizimida islohatlar. / Mejdunarodnqy nauchniy jurnal “Грааль науки” № 4 (Травень, 9 апрель 2021) Venetsiya, Italiya s.475-477.
11. Axmedov M.M., Xojikarimova G.T. Pedagogical skill is the product of the individual characteristics of the teacher./ vol. 7 no. 02 (2021): journalNX s. 237-240.
12. Axmedov M.M., Xojikarimova G.T., Safarova G.M. The american journal of applied sciences sjif-5.634 DOI-10.37547/tajas.vol.3. issue01, 2021 s. 54-57
13. Axmedov M.M., Xojikarimova G.T., Safarova G.M. The concept of "creative", its importance in education./ International journal of academic pedagogical research (ijapr) s. 116-117.
14. Axmedov M.M., Xojikarimova G.T. Pedagogical skill is the product of the individual characteristics of the teacher./ vol. 7 no. 02 (2021): journalNX s. 237-240.
15. Axmedov M.M., Xojikarimova G.T., Safarova G.M. The american journal of applied sciences sjif -5.634 DOI-10.37547/tajas.vol.3. issue01, 2021 s. 54-57